

РОЗДІЛ 2

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СТУПЕНЕВОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

УДК 37.07:005.32

Н.О. Величко
м. Київ, Україна

АНАЛІТИЧНА СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСТУПНИКІВ ДИРЕКТОРІВ ПТНЗ З НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧОЇ РОБОТИ

На сучасному складному етапі розвитку нашого суспільства, Україні особливо необхідні кадри, які могли б глибоко осмислювати, аналізувати процеси, що відбуваються і знаходити шляхи розв'язання кризових явищ. Адже аналітичне мислення необхідне не тільки вченим і політикам, а й працівникам усіх сфер суспільства і освіти особливо.

Кардинальні реформи в освіті спрямовані на впровадження інноваційних підходів у функціонування професійно-технічних навчальних закладів. Цей процес потребує ерудованих керівників, готових до управлінської роботи, які вільно і критично мислять, легко орієнтуються в новітніх складових інформаційного освітнього простору та здатні до аналітичної діяльності.

Інформаційно-аналітична діяльність у професійно-технічній освіті (ПТО) розглядається як інструмент управління професійно-технічним навчальним закладом (ПТНЗ), відповідно аналітичні уміння керівника є складовою діяльнісного компонента професійної компетентності, що виключно важливо для ефективного функціонування закладу.

Чи спроможний заступник директора ПТНЗ з навчально-виробничої роботи (НВР) працювати по-новому і виконувати цю складну і безмежно багатогранну роботу з інформацією? Які саме вимоги висуваються до інформаційно-аналітичної діяльності (ІАД) сучасного заступника директора ПТНЗ з НВР та які особливості його аналітичної діяльності?

Існує достатньо літератури, в якій проаналізовано різноманітні шляхи вдосконалення, покращення, втілення процесу ІАД у різних системах освіти нашої держави та закордоном. Так, питанню роботи з інформацією у системі професійно-технічної освіти, її аналітичному супроводу приділяли увагу у своїх наукових працях Н. Величко, І. Гириловська, О. Гуменний, Г. Єльнікова, Л. Кубська, Л. Петренко, І. Савченко, В. Ягупов та інші. Науковці зазначають, що зміна парадигми освіти з традиційної на інноваційну спонукає професійно-технічну освіту до системного впровадження і вдосконалення ІАД серед керівників ПТНЗ, які мають не тільки добре володіти управлінськими аспектами, легко орієнтуватися в новітніх складових інформаційного освітнього простору, а й бути аналітично компетентними.

З огляду на це метою статті є розкриття особливостей аналітичної складової інформаційно-аналітичної діяльності заступників директорів ПТНЗ з навчально-виробничої роботи, які відповідали б сучасній тенденції розвитку системи професійно-технічної освіти в Україні.

Інформаційно-аналітична діяльність у ПТНЗ повинна ґрунтуватись на досягненнях науки, передового досвіду та конкретній роботі з інформацією під час різних процесів: навчально-виробничого, навчально-виховного, управлінського, що супроводжується системою взаємозалежних дій і заходів, спрямованих на всебічне підвищення кваліфікації, професійної майстерності кожного викладача і майстра виробничого навчання та на розвиток інформаційно-аналітичного потенціалу колективу і навчального закладу в цілому.

Так, робота за оновленими кваліфікаційними вимогами до посади заступника директора ПТНЗ з навчально-виробничої роботи, які передбачені наказом Міністерства освіти і науки України №665 від 01.06.2013 року «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» потребують системного вживання заходів з підвищення комп'ютерної грамотності керівників і педагогів ПТНЗ, організації стажування педагогів та ін.

При цьому навчальні заклади мають наполегливо працювати над формуванням свого іміджу, привабливого для вступника, збереженням учнівського контингенту, оновленням змісту професійної підготовки, зміцненням зв'язків та співпраці з соціальними партнерами, розширенням спектру надання платних послуг населення — все це потребує розгорнутої інформаційно-аналітичної діяльності.

В якості методологічної основи вивчення питання формування інформаційно-аналітичних умінь будемо розглядати *інформаційний підхід*, як подальший розвиток методу системного підходу [3].

Застосування цього методу дасть змогу розкрити глибинну сутність об'єктів, процесів та явищ, які є предметом дослідження, виявити їх непомічені раніше якості, що дозволить прогнозувати тенденції їх подальшого розвитку.

Системний підхід дає змогу описати і звести в цілісну систему такі поняття, як інформація, інформаційна діяльність, інформаційна аналітика, інформаційні потоки, інформаційні ресурси, уміння оперувати інформацією та ін. Виявлення різноманітних типів зв'язку елементів інформаційної системи можливе при системному розгляді досліджуваної проблеми [8].

Так, інформаційна діяльність є частиною розумової праці і включає операції зі сприйняття, переробки і видачі інформації, що невіддільна від розумової праці фахівців науки і техніки та інформаційне обслуговування (сервіс), яке є галуззю професійної діяльності, основні складові якої - процеси створення, оформлення, збирання, аналітико-синтетичної переробки, пошуку, поширення, зберігання й організації використання інформації, що виконують професіонали - інформаційні працівники [1, с. 35].

Основою поняття інформаційно-аналітичні уміння є інформаційна аналітика. Ю. Курносів та П. Конотопов [6] характеризують поняття *аналітика* як цілісну сукупність принципів методологічного, організаційного та технологічного забезпечення індивідуальної та колективної розумової діяльності, що дозволяє ефективно опрацьовувати інформацію з метою вдосконалення якості існуючих та оволодіння нових знань, а також підготовки інформаційної бази для прийняття оптимальних управлінських рішень.

У свою чергу І. Кузнецов [4] виокремлює поняття інформаційної роботи та аналітичної роботи. Процес *інформаційної роботи*, на думку Кузнецова - це послідовна сукупність операцій (реєстрування, передавання, накопичення, зберігання, обробка, видача інформації), що дозволяє швидко знайти в повному обсязі необхідні відомості, затребувані конкретними споживачами. Зміст *аналітичної роботи* — зведення розрізнених відомостей у логічно обґрунтовану систему залежностей (просторово-часових, причинно-наслідкових та інших), що дозволяють дати правильну оцінку як усій сукупності фактів, так і кожному з них окремо.

При цьому аналітику не можна ототожнювати з аналізом — вона являє собою специфічне суспільне явище, а не тільки інструмент розумової діяльності людей. Це складне, поліструктурне утворення, яке можна розглядати з позиції діяльного, інституціонального, організаційного, ціннісного, гносеологічного, а також технологічного підходу. «Аналітика представляє собою дисципліну, що об'єднує три важливих компоненти: методологію інформаційно-аналітичної роботи, організаційне забезпечення цього процесу та технологічне і методологічне забезпечення розробки і створення засобів для її здійснення (проведення)» [11].

Сутність аналітики виражається у двох площинах: проблемній, що характеризує проблемне поле управління, і методологічній, що відображає інструментарій одержання знання про проблеми і шляхи їх вирішення [9, с. 29].

До аналітичної діяльності належать ті процедури і процеси інтелектуальної діяльності, які

мають ознаки творчості, породжують нову інформацію, дозволяють виявляти нові проблеми або їх аспекти, пропонують нетрадиційні способи їх вирішення [7].

Відповідно С. Кулицький визначає інформаційно-аналітичну діяльність як процес у сфері управління, який являє собою пошук, збір, переробку та подання інформації у формі, придатній для її використання [5, с. 130].

Тому інформаційно-аналітична діяльність для керівних кадрів ПТНЗ спрямована на вміння працювати з інформацією задля підвищення якості освітніх послуг, яка залежить від аналітичної роботи у напрямі здійснення моніторингу досягнень навчального закладу й показників усіх видів діяльності; взаємодії з інформаційними партнерами закладу (роботодавцями, соціальними партнерами); впровадження галузевих інновацій; аналізу конкурентних переваг інших навчальних закладів, демографічної ситуації, тенденцій ринку праці та професійних уподобань абітурієнтів тощо [10].

Обов'язковими складовими обробки документів є аналітичний відбір та критична оцінка інформації відповідно до потреб. Визначальною умовою якості обробки документів є досягнення відповідності змісту вихідних документів інформаційній потребі споживача. При цьому застосовують методи інформаційного аналізу і синтезу, загальну і спеціальну методику підготовки й оформлення інформаційних документів. Необхідно володіти не лише знаннями, вміннями і навичками в галузі аналітико-синтетичної обробки документів, загальною і спеціальною методикою створення інформаційних документів, а й орієнтуватися в проблемах базової діяльності споживача інформації [1, с. 37].

Система інформаційно-аналітичної діяльності заступника директора ПТНЗ із навчально-виробничої роботи містить різнобічні види робіт, а саме: забезпечення якісного виконання перспективного і поточного планування діяльності педагогічного колективу, а також навчальних програм з усіх предметів; здійснення внутрішньоучилищного контролю за роботою педагогічних працівників, рівнем навчальних досягнень учнів; результативність контролю ведення документації, організації оснащення навчальних кабінетів навчально-наочними посібниками, технічними засобами; аналіз роботи за дотриманням правил безпеки праці у навчально-виробничому процесі; структура контингенту учнів училища, аналіз руху учнів, кількість учнів за районами проживання; працевлаштування випускників, відомість про випускників, які закінчили училище з нагородами; результативність державної атестації, порівняльний аналіз зрізу державної атестації; склад і кваліфікація адміністрації, педкадрів закладу у поточному навчальному році; якісний склад педагогічних кадрів за віком та стажем роботи; динаміка руху кадрів (за навчальний рік у порівнянні з попереднім); стан травматизму учнів у закладі; обладнання кабінетів, лабораторій, майстерень та інше.

Вищезазначений перелік дій потребує системного інформаційно-аналітичного супроводу, аналізу і документального оформлення, в яких керівники повинні бачити не тільки недоліки, але й необхідні перспективи розвитку різних ділянок роботи ПТНЗ. Аналітичні документи допомагають зорієнтуватися не лише в потоці первинних документів, а й у змісті проблеми в цілому.

Для класифікації аналітичних документів особливо важливими є такі ознаки: функціональне призначення (предмет) аналізу; характер питань, що розглядаються; цільове і читачке призначення; зміст; глибина ретроспекції; форма викладу; спосіб розповсюдження, періодичність підготовки і видання [2].

Аналітичні документи містять узагальнену інформацію, отриману в результаті всебічного, глибокого і критичного аналізу первинних документів, аргументовану оцінку стану і тенденцій розвитку проблеми, що розглядається. Їх створюють у процесі поглибленого аналізу і синтезу первинних документів з метою вилучення, оцінки, узагальнення і використання інформації, що в них міститься. Однією з характерних рис аналітичного документа є наявність у ньому «аналітичної частини», яку становлять як концепції, погляди, ідеї, висновки, запозичені з первинного документа, так і власні думки, ідеї, судження автора вторинного документа. Деякі аналітичні документи дають можливість уявити інформаційну модель проблеми. Це, перш за

все, інформаційно-аналітична довідка, інформаційний звіт про діяльність, аналітичний огляд тощо. Для створення таких документів застосовують як загальнонаукові методи, так і інформаційно-прогностичні методики [2].

У загальному вигляді методика створення аналітичних документів — це методика інформаційного аналізу і синтезу, тобто зосередження на основних положеннях, фактах, даних з відкиданням надлишкової інформації.

Будова аналітичних документів має багато спільного, однак існують певні особливості кожного виду [2].

Критичний аналітичний огляд містить систематизовану критично оцінену інформацію про стан питання, що розглядається. Особливу роль відіграють оглядово-аналітичні документи в ухваленні виважених управлінських рішень.

Огляд стану питання — це огляд, що містить систематизовану й узагальнену інформацію про стан наукової розробки і практичної реалізації, тенденції розвитку питання, що розглядається. Він складається з таких елементів: вихідні дані, реферат, вступ, аналітична частина, висновки, рекомендації, додатки, список використаних джерел, список скорочень, допоміжні показники, зміст.

Прогнозний огляд містить аналіз інформації, яка відображає характер змін стану досліджуваного об'єкта (його структури, найважливіших показників і чинників, що визначають його розвиток) з метою виявлення закономірностей розвитку об'єкта, необхідних для проведення робіт з прогнозування. Цей огляд базується на аналізі первинних документів глибокої ретроспективи. Прогнозний огляд складають для інформування про перспективи розвитку об'єкта.

Інформаційний звіт про діяльність розпочинається анотацією з коротким викладом завдання дослідження та отриманих результатів і вступом, в якому характеризуються вітчизняні й зарубіжні досягнення з досліджуваної проблеми. У самому тексті звіту викладають зміст завдання, формулюють технічне завдання, аналізують відомі методи і способи вирішення, розрахунки і результати експериментів. Завершується звіт висновками з аналізом результатів, отриманих під час дослідження теоретичних та експериментальних даних.

Згідно з вищезазначеною класифікацією, розглянемо на прикладі розробки планів перспективного розвитку ПТНЗ заступниками директорів з навчально-виробничої роботи види аналітичних документів. Так у плані перспективного розвитку у розділі маркетинговий аналіз здійснюється ретроспективна аналітика орієнтована на проблеми минулого з критичною оцінкою інформації, наприклад динаміка працевлаштування випускників ПТНЗ за професіями у розрізі трьох років (2012-2014рр.). Огляд стану питання здійснюється в межах проблем сучасності, наприклад, анкетування роботодавців у 2015 році для з'ясування задоволеності рівнем підготовки за професіями у розрізі навчальних закладів області. Найскладніше для заступників робити прогностичну аналітику (прогнозний огляд), яка орієнтована на віддалений результат тих чи інших дій або рішень, наприклад, замовлення обсягу контингенту за професіями на державну форму навчання на наступний рік. Інформаційні звіти супроводжують весь навчально-виробничий процес у ПТНЗ протягом року.

Наразі процес аналітики виступає як спосіб одержання даних про реальні проблеми, з якими стикається ПТНЗ та шляхи їх вирішення. При цьому існує проблема відбору керівниками різновидів аналітичної діяльності для використання у роботі.

Так аналітична діяльність може бути класифікована за такими ознаками як тип ціннісної орієнтації, тип об'єкта аналізу (сфери положення об'єкта), тип домінуючого методу, рівень пізнання, місце в дослідженні, тип кадрового забезпечення, ступінь відкритості для суспільства, а також тип часової детермінації [1].

Зазначимо, що заступники директорів ПТНЗ з навчально-виробничої роботи (НВР) найбільше пов'язані з аналітичною діяльністю. Яким саме типам і видам аналітичної діяльності повинен надавати перевагу у своїй роботі заступник директора ПТНЗ з НВР?

За типом *ціннісної орієнтації* аналітична діяльність заступників з НВР у ПТНЗ має

конструктивний характер, а саме: творче вирішення проблеми з погляду потреб як навчально-виробничого процесу, так і потреб роботодавців у кваліфікованих робітниках, які відповідають сучасним вимогам.

За типом *об'єкта аналізу* (сфери положення проблеми), розрізняється:

- управлінська аналітика, а саме дослідження управлінських систем, особливо процесів прийняття рішень. У нашому випадку, цей вид актуальний як на рівні ПТНЗ, так і для навчально-виробничого процесу;
- соціальна аналітична діяльність, яка охоплює аналіз об'єктів, явищ і процесів соціальної сфери як педагогічних працівників ПТНЗ, так і учнів;
- економічна аналітика орієнтована на дослідження економічних явищ, об'єктів і процесів на рівні ПТНЗ є мікроекономічною аналітикою, а на рівні регіону, держави — макроекономічною аналітикою.

Існують також екологічна, політична, ментальна та інші види аналітики. Що стосується педагогічної аналітики, яка спрямована на вивчення процесів навчання і виховання, то ми пропонуємо ввести вид аналітики для ПТНЗ — «аналітика навчально-виробничого процесу».

За типом *домінуючого методу* доцільно використовувати у ПТНЗ наступні види аналітичної діяльності, а саме:

- системна, де заступником директора з НВР передбачається застосування системного підходу (структурний, функціональний, структурно-функціональний). Наприклад, розробка заходів у плані перспективного розвитку ПТНЗ на кілька років з окресленням цілей та напрямів;
- причинно-наслідкова аналітика спирається на причинно-наслідковий підхід до явищ дійсності. Наприклад, аналіз зменшення кількості абітурієнтів через демографічну ситуацію у країні;
- проблемна аналітика припускає застосування проблемного підходу до вивчення реальності. Наприклад, вивчення проблеми відсутності набору на ліцензовану спеціальність у ПТНЗ;
- статистична аналітика ґрунтується на принципах і методах статистики (кореляційний, факторний, кластерний, дисперсійний, регресійний, коваріаційний різновиди аналізу). Цей різновид аналітичної діяльності у ПТНЗ знаходиться на стадії збору інформації та первинного аналізу в статистичних формах для задачі звіту;
- програмно-цільова аналітика спирається на програмно-цільовий метод та обов'язково містить в основі попередньо розроблену програму щодо виконання тих чи інших аналітичних дій.

За типом *«рівень пізнання»* аналітична діяльність заступників з НВР має не стільки методологічний і теоретичний характер, як емпіричний (фактологічний), який орієнтований на виявлення фактів та їх закономірностей. Наприклад, здійснення внутрішньоучилищного контролю за роботою педагогічних працівників, рівнем навчальних досягнень учнів, веденням документації та ін.

За типом *«місце у дослідженні»* є первинна аналітика, яка виступає складовою дослідницького процесу одержання й осмислення результатів, і вторинна аналітика, яка є осмисленням результатів, проведених раніше досліджень. Наприклад, первинною аналітикою може бути представлення узагальнених результатів моніторингу задоволення учнів проживанням у гуртожитку до ремонту приміщень і оснащення Інтернетом, а вторинна аналітика — після виконання робіт.

За *типом кадрів* аналітика у ПТНЗ має непрофесійний характер, адже педагогічні працівники, які займаються аналітичною діяльністю, без спеціальної професійної підготовки. Разом з тим, системно проводиться навчально-методичні семінари і тренінги для заступників директорів з НВР щодо особливостей аналітичної діяльності у ПТНЗ. Також, на нашу думку, доцільним є внесення змін у програму підвищення кваліфікації заступників із НВР, де один із модулів програми повинен бути присвячений освоєнню методики інформаційно-аналітичної діяльності.

За типом «ступінь відкритості для суспільства» у ПТНЗ, аналітика відкрита (публічна) та не має службової таємниці.

Відповідно, до типу *часової детермінації* належать:

- актуальна аналітика, яка здійснюється в межах сучасних проблем сьогодення. Наприклад, анкетування роботодавців у 2015 році для з'ясування задоволеності рівнем підготовки випускників ПТНЗ області;

- ретроспективна аналітика, яка орієнтована на проблеми минулого. Наприклад, у плані перспективного розвитку у розділі маркетинговий аналіз надається динаміка працевлаштування випускників ПТНЗ за професіями у розрізі трьох років (2012-2014pp.);

- прогностична аналітика орієнтована на віддалений результат тих чи інших дій або рішень, яка для заступників з НВР є найскладнішою. Наприклад, прогнозування надходження коштів від виробничого навчання або планування обсягу контингенту на державну форму навчання.

Вищезазначений перелік типів і видів аналітичної складової інформаційно-аналітичної діяльності є орієнтовним, водночас, його осмислення і використання надасть змогу керівниками ПТНЗ системно підходити до процесу аналітики.

Література:

1. Аналітична складова інформаційно-аналітичної діяльності [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://mobile.pidruchniki.com /1953031653909/ informatika/ analitichna _skladova_ informatsiyno- analitichnoyi_ diyalnosti#411
2. Інформаційно-аналітична діяльність у сфері державного управління: методичні рекомендації / [уклад. О.О. Шумаєва, О.О. Васильєва] — Донецьк: Донецький обласний центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, 2012. — 40 с.
3. Колин К. К. Информационный подход как фундаментальный метод научного познания / К. К. Колин // Межотраслевая информационная служба. — М. : ВИМИ, 1998. — Вып. 1(102). — С. 3-17
4. Кузнецов И. Н. Информация: сбор, защита, анализ: учеб. по информационно-аналитической работе / И. Н. Кузнецов. — М.: ООО Изд-во. Яуза, 2001. — 93 с.
5. Кулицький С.П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління: навч. посібн. / С.П. Кулицький. — К.: МАУП, 2002. — 224с.
6. Курсонов Ю. В. Аналитика: методология, технология и организация информационно-
7. аналитической работы / Ю. В. Курносов, П. Ю. Конотопов. — М.: РУСАКИ, 2004. — 512 с.
8. Матвієнко О.В. Основи інформаційного менеджменту: навч. посібн. /О.В. Матвієнко. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 128с.
9. Олійник В.В. Формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх інженерів-педагогів у процесі фахової підготовки [Електронний ресурс] / В.В. Олійник /Режим доступу: <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1890/3/V.%20Oleynik,37.pdf>
10. Основи інформаційно-аналітичної діяльності [Текст]: навч. посіб. / Захарова В.І., Філіпова Л.Я. — К.: «Центр учбової літератури», 2013. — 336с.
11. Савченко І.М. Поняттєво-категоріальний апарат розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ [Електронний ресурс] / І.М. Савченко. / Режим доступу до статті: hegelnet.org/kyiv/savchenko.docx
12. Сурмін Ю.П. Аналітика державного управління: сутність і тенденції розвитку [Електронний ресурс] / Ю.П.Сурмін. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ e-journals/ DUTP/2007-1/txts/ sypdsv.htm>

У статті розглядається інформаційно-аналітична діяльність як інструмент управління професійно-технічним навчальним закладом (ПТНЗ), відповідно аналітичні уміння керівника є складовою діяльнісного компонента професійної компетентності. Окреслено підходи та теоретично обґрунтовано аналітичну складову інформаційно-аналітичної діяльності заступників директорів ПТНЗ з навчально-виробничої роботи(НВР), виокремлено поняття інформаційної роботи та аналітичної роботи; представлені види аналітичних документів та описано типи аналітичної діяльності, яким повинен надавати перевагу у своїй роботі заступник директора ПТНЗ з НВР.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, аналітика, аналітична складова, інформаційний підхід, типи аналітичної діяльності.

В статье рассматривается информационно-аналитическая деятельность как инструмент управления

профессионально-техническим учебным заведением (ПТУ), соответственно аналитические умения руководителя являются составной деятельностью компонента профессиональной компетентности. Определены подходы и теоретически обоснованно аналитическую составляющую информационно-аналитической деятельности заместителей директоров ПТУ по учебно-производственной работе (УВР), выделены понятия информационной работы и аналитической работы; представлены виды аналитических документов и описаны типы аналитической деятельности, которым должен отдавать предпочтение в своей работе заместитель директора ПТУ по УВР.

Ключевые слова: информационно-аналитическая деятельность, аналитика, аналитическая составляющая, информационный подход, типы аналитической деятельности.

The article deals with information and analytical work as a management tool vocational schools, accordingly the analytical skills of the head are an integral component of the activity of professional competence. In this article approaches are determined and the analytical component of information-analytical activity is proved theoretically of deputy directors of vocational training and production work, highlighted the concept of information work and analytical work; presents the kinds of analytical instruments and describes the types of analytical work, which should give preference in their work the deputy director.

Keywords: information-analytical activity, analysis, analytical component, informational approach, types of analytical activities.